

A Balaton déli partján a mester-séges apadási övön áll az épület

BALATON-PARTI VILLA

Időutazás a svájci villáktól a mediterrán házig

Építész:
Csikós Mihály

Tavasza van, lassan ismét kinyílnak a tóparti villák. Útközben egymás után suhannak el a napfényben fürdőző nyaralóházak a vasúti kocsik ablakában. Eltérő korok heterogén emlékei torlódnak össze a Balaton déli partján utazva: decens nagypolgári villák, naivan historizáló vagy filigrán modern víkendházak, típusépületek és barokcsolt konyhák sorakoznak egymás mellett. A Metszet jelen lapszámában tárgyalt két Balaton-parti nyaraló párhuzamos történetként is olvasható. A tájegységi népi-urbánus probléma mellett a polgári villaépítészet karaktere is folyamatosan napirenden lévő kérdés a régió rekreációs célú építés történetében. A siófoki villa kapcsán érdemes feltárunk, hol keressük a balatoni villaépítészet kiindulását? A városias építészettel szemben milyen alternatívát jelenthet a fesztelen tóparti környezet és mindez milyen hatással van a forma- és részletképzésre?

A Balaton régiót jellemző stíluspluralizmus már a huszadik század első felében megérintette az építészeket,

akik a helyi fürdőegyesületek, civil szervezetek bázisán önkéntes mozgalmakat szerveztek az általuk harmonikusnak tekintett balatoni településkép és építészeti stílus megteremtésére. A balatoni villa és nyaraló mint a modernitás prototípusai előképek nélküli új feladatot jelentettek az építészetben, nemcsak a Balaton, de a nemzetközi vizek partvidékén is. [1] A Balaton-parti fürdőkultúra érdemben csak az 1860-as évek után kezdett el kibontakozni, amikor a déli vasutat kiépítették Budapest és Fiume között, a Balaton déli partját is érintve.

A modernitás szimbólumaként is felfogható vasút a dinamikusan fejlődő nagyvárossal kötötte össze a régiót, és a nyaralás egy új életformájának a lehetőségét is megteremtette a tóparton, bár erre nemcsak a fejlődő mobilitás, hanem a vasútvonal építéstechnológiája is hatással volt. [2] Az 1861-ben kiépített vonalat ugyanis néhány év múlva elmosta a Balaton ingadozó vízszintje, így a siófoki zsilip fejlesztésével két métert apasztottak a

vízszintből, ezzel biztosítva a zavartalan vasútforgalmat. A vízszintsüllyesztés nyomán egy új parti sáv került szárazra, amely talajminősége miatt mezőgazdálkodásra, legettetésre nem igazán volt alkalmas, a vasútnak is köszönhetően éledező turizmus azonban új lehetőségeket hordozott magában. Az egységes területfejlesztést erősítette, hogy nem aprózódott el a tó körül körbefutó úgynevezett apadási öv, hanem a tóparti nagy földesurak, a Széchenyiek, a Hunyadiak, Jankovichok kezébe került, akik egységesen értékesíthették azt. Ezen az övön morfológiai és topográfiai kötöttségektől mentesen alakulhattak ki az új fürdőtelepek, az ősközségektől teljesen függetlenül.

Siófokon a földrajzi adottságoknak köszönhetően a kereskedelem is fontos tényezőt jelentett, az első nyaralópolgárok közt számos kereskedőt is találhatunk. A 19. század végére már egyre több fürdőtelep épült ki, más és más célközönséggel és építési felfogással. Siófok fejlődésében az építetők révén azonban már ekkor megjelent a modernitás karaktere, a tóparti első modern villasora is itt épült. Közben Balatonföldváron a nagypolgárság, az arisztokrácia építkezett, Szemesen, Boglárán, Bélételepen a tehetősebb középosztály. Mivel a nyaralóépítészet és a nyaralótelep kialakítása is előkép nélküli feladatnak számított, az első házak a külföldi, elsősorban alpesi üdülőhelyek felfogását tükrözték. Az úgynevezett „svájci villák” fa díszítő szerkezeteikkel, tornácaikkal a kedvelt hegyvidéki emlékeket idézték vissza – csak rövidebb utazással, a Balaton-parton.

A villák reprezentatív kialakítása a városi épületekkel volt egyenértékű, mind a szerkezeti, mind a funkcionális szempontokat tekintetbe véve. A falvastagságok, nyílászárók, fűdémszerkezetek jellemzőivel, valamint a cseléd-szobákkal, vendégszobákkal, tágas reprezentatív helyiségekkel megtervezett épületek az egész éves tartózkodást is lehetővé tették volna, bár a tulajdonosok csak két hó-

napos lent tartózkodásra használták valójában. A Trianon után tradicionális fürdőhelyeit elvesztő, bezárt országban felértékelődött a Balaton-part. Újabb és újabb társadalmi rétegek előtt nyílt meg a saját nyaraló építésének lehetősége, bár a gazdasági válságok szorításában egyre kevesebb anyagi teherviselő képességgel. Az expanzív módon felparcellázott Balaton-parton egyre zavarosabb összképet mutattak a különböző felfogásban épült nyaralóházak. A megoldás keresésében Kotsis Iván vállalt fontos szerepet, aki mintaterveket dolgozott ki az építetőknek. [3] Kotsis nemcsak a népi építészet másolását, de a történeti formákat is elutasította. Számára az egyszerűség jelentette a kiindulást: a nagypolgári „svájci” villák nehézkes stílusával és költséges megépítésével szemben inkább a nyaralás szezonális, könnyed modern felfogására helyezte a hangsúlyt. A klimatikus megfontolások alapján alacsony hajlású tetővel, verandával, zsalugáterrel dolgozta ki ajánlati terveit, a homlokzatokra csak paszellszínű vakolatot javasolt, tagozatok nélkül. A belső terekben is ezt az egyszerű karaktert vitte tovább, minél praktikusabb elrendezéssel, csak a legszükségesebb helyiségekkel, hálókamrákkal és bútorzattal. [4] Kotsis személyes érdeklődése és tanulmányútjai révén formálásában olaszos karakter jelent meg, amely aztán a mintatervek népszerűségének köszönhetően gyorsan elterjedt a harmincas évek újonnan épített üdülőtelepein. Igaz, ezek az épületek csak a két hónapos nyári időtöltés kielégítésére összpontosítottak, a szerkezetek nem rendelkeztek megfelelő hőszigetelő képességgel a téli használathoz.

Egyszerűség, játékoság és kísérletező formálás jellemezte a hatvanas évek nyaralóépítészetét. A nyaralás természetközeli felfogása ebben az időszakban artikulálódott legtisztábban. A forradalom utáni társadalmi konszolidációban egyre szélesebb rétegek jelentek meg a tóparton, akiknek egyre szűkebb telkeken, egyre kisebb

A déli part jellegzetes, telepített fenyveseibe ágyazott mediterrán tömegforma

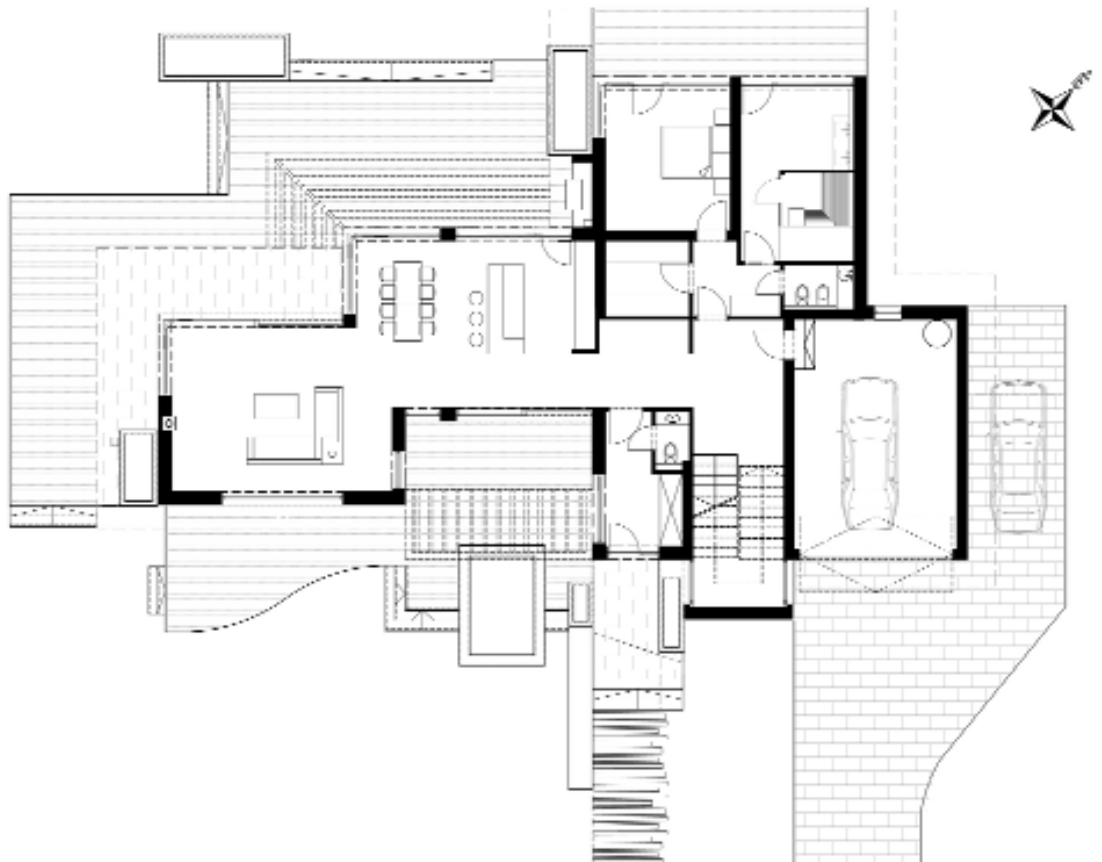
Részletképzés: a rétegzett burkolati rendszereket a mai hőszigetelési követelmények is szükségessé teszik

hétvégi ház építésére nyílt lehetőségük. [5] A sokszor saját kezűleg felépített épületek minősége rendkívül alacsony volt, a Balaton-környéki Főépítészség és a Típus-tervező Intézet Callmeyer Ferenc koordinálásával típus-tervsorozatokat bocsátott ki a balatoni településkép egységes rendezésére. [6] A kor neves építészei által terve-

zett típusok a nyaralás minimális tégigényére helyezték a hangsúlyt, és a nagyvárosi életformával szemben a nomád, természetközeli élet alternatíváját kínálták. Az építészeti formálás archetípusait megidéző, könnyed, sok esetben kísérletező konstrukciók az építés szakma számára is a gondolkodást megtermékenyítő, az építészetet

Az alaprajzi térszervezés a családi házakkal egyenértékű kialakítású

az alapjaiból újragondoló „re-kreációt” jelentették. [7] Az egyszerű hajlékok csak nyáridőben voltak használhatóak. Ezek a hőszigetelést mellőző épületek szinte levedlik a városi építészetre rakódott rétegeket, és a konstruálás kendőzetlen, lényegi karakterét mutatják meg.

A rendszerváltás után ismét megjelent a tóparti luxus, a társadalom finansziális lehetőségei kinyíltak, miközben a Balaton-parti tartózkodás szezonális jellege is fokozatosan átalakult. A mobilitás fejlődésével a régió egyre inkább az agglomeráció részévé válik, a tulajdonosok számára az év egészében alternatívát nyújthat a tópart. A villák ezáltal az urbánus karakterű agglomerációs család-

étkező teréből a túlpárt kontúrait szemlélve a tó végesített végtelen perspektívája tárul fel. A tervező a felületek kompozíciójával többrétegű átmenetet képez a tóparti környezet és a belső tér között. A síkváltásokkal, öblösödésekkel változatos térjáték alakul ki, amit az erkélyek és teraszok, kertépítészeti megoldások tovább tagolnak. Az épület geometrikus szerkesztését a kert szintváltásai, növénykaszettái tágabb vonalvezetésükkel követik le.

Az épület értéke a gondos anyagválasztás és részletképzés. A hőszigetelési követelmények szükségessé teszik az összetett szerkezeti megoldásokat. A vakolt felületek mellett karakteres a függőleges és vízszintes siko-

di házakhoz válnak hasonlatossá, elmosva a természetközeli, fesztelen szabadidő és a városi hétköznapi terei közötti különbségeket. Az egyre inkább besűrűsödő urbanizált tájon a századforduló hegyvidéki inspirációja helyett ma már a mediterrán nyaralás hangulatát idézik vissza a villák, igaz, a tengerparti lengéshez képest kényyszerűen vastag hőszigetelésbe csomagolva az épületeket.

Csikós Mihály siófoki épülete az új építési hullám villaépítészeti jellemzőit mutatja: a belső téralakításban egyszerre van jelen a külső-belső terek közötti áramlás és az intimebb tereket elhatároló kompaktabb térszerkesztés. Mindez az összetett külső tömegformálásban is tükröződik: plasztikus formai kompozíciója karakteres horizontális, földem és lamella síkjaival, valamint váltakozó tömör és transzparens falfelületeivel a mai kor építettségének reprezentatív igényeit válaszolja meg. A nappali és

kon is alkalmazott különböző kőburkolatok, valamint a földémsíkokat és árnyékolókat burkoló fa felületek. A természetes anyagok a belső helyiségekben is megjelennek, ezzel is oldva a külső és belső tér közötti átmeneteket. A fa padlóburkolat és a fa nyílászárók mellett egy-egy kőburkolatú faltest tagolja a belső felületeket. A reprezentatív épület összetett térstruktúráját bejárva eltérő helyzetekben jelennek meg a természetes anyagok. Ezek a karakteres felületek azonban nem az anyagok tektonikus szerepeit fejezik ki, hanem elsősorban rakás- és illesztésmódjukban is tematizált burkolatok. A tóparti ház rétegesen fel van öltöztetve az egész éves használathoz.

Wettstein Domonkos

Irodalom / References

- [1] Wettstein, Domonkos: „Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében (1929–1979)” [doktori disszertáció], BME Építészmérnöki Kar, 2018.
- [2] Bősze, Sándor: „A dél-balatoni fürdőegyesületek történetéből (1890–1944)”, in Kanyar, József (ed): *Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 20*, Kaposvár 1989, pp 211–252.
- [3] Wettstein, Domonkos: „Regionális törekvések a Balaton-parti üdülőterületek építéstörténetében a két világháború között”, *Építés – Építészettudomány*, Vol 45, No 1–2 (2017), pp 139–171.
- [4] Kotsis, Iván: *Életrajzom*, HAP Tervezőiroda Kft. és Magyar Építészeti Múzeum 2010.
- [5] Farkas, Tibor: „Beszámoló a Balaton-fejlesztés hatéves munkájáról”, *Magyar Építőművészet*, Vol 12, No 5 (1963) pp 1–57.
- [6] *Hétfélgézi házak, nyaralóépületek*, É M Típustervező Intézet, É M Építésügyi Dokumentációs Iroda, Budapest 1965.
- [7] Wettstein, Domonkos: „A 'nagy számok' apró építésze A magánépítkezések problémái a hatvanas évek Balaton-partján”, *Comitatus Önkormányzati Szemle*, Vol 28, No 226 (2018) pp 37–46.

Reprezentatív belső téralakítás

Építész: Csikós Mihály (Csikós Terv Építésziroda Kft.)

Látványterv: Györfi András, Jánosi Csaba, Szakács Márk

Statika: Bánfi Ádám (Construct Plan Kft.)

Gépszet: Dr. Léderer András (Thermo Kft.)

Elektromosság: L2 Stúdió Kft. (Barabás Zoltán)

Kertészet: Gazsó István (Kerten Bt.)

Fotó: Juhász Norbert (Hella ÁNR)

A b s t r a c t s

SUGÁR, Péter: THE POETICS OF PRACTICE**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 14-21, DOI: 10.33268/Met.2019.2.1

JAZZ LOFT AQUINCUM APARTMENTS, ÓBUDA, HUNGARY

ARCHITECTS – GÁBOR TURÁNYI and BENCE TURÁNYI

Covering a period of almost thirteen years involvement with this project father and son architects have worked to find a fitting harmony between the old and new. Taking a long abandoned redbrick industrial building and completing the theme of brick construction to the exterior whilst inserting a contemporary reinforced concrete interior enforces these ideas. The metal cladding used on the exterior to roofs and balconies helps to offset the brickwork and confirm the design philosophy of this architectural practice.

AMICHAY, Eva: PAWSON IN JAFFA**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 22-25, DOI: 10.33268/Met.2019.2.2

THE JAFFA HOTEL AND RESIDENCES, TEL-AVIV, ISRAEL

ARCHITECT – JOHN PAWSON

In Tel-Aviv, The City That Never Sleeps, how does one create a place to relax in relative calm? A former convent and hospital has been refurbished, including careful restoration of archaeological structures to create a new spatial character via the combined use of historical and contemporary furnishing and installations.

WARE-NAGY, Orsolya: CAREFUL EXTRAVAGANCE**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 26-29, DOI: 10.33268/Met.2019.2.3

ONE ROOM HOTEL, ANTWERP, BELGIUM

ARCHITECTS – DRIESEN, VERSCHUEREN and DEBAETS (DMVA)

It would have been reasonable to take this tiny house, dating back to the 17th century, and simply restore it as a conventional dwelling, instead the client opted to explore new concepts in tourist accommodation. Taking all parts of the structure, both new and old, then painting them white (excluding the floors and entrance door) creates a clean aesthetic suited to short term rentals. This project offers a temporary place of stay to people who wish they had done a similar project but never got around to it.

SEBES, Péter: THE AESTHETICS OF CENSORSHIP**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 30-33, DOI: 10.33268/Met.2019.2.4

HABITAT OF ORPHAN GIRLS, KHANSAR, IRAN

ARCHITECTS – ZAV ARCHITECTS

There is thought to be 140 million orphans world wide, these citizens have a right to a home and personal identity. This project in Khansar does just that by providing shelter and a true sense of „persian” cultural status. Respecting Iranian traditional laws this building has balconies covered in hijab-like textile awnings which provide the occupants with a sense of privacy and cultural inclusion. Otherwise this project does not attempt any form of grand architectural statement being constructed from locally sourced materials, following in the tradition of an atrium house with a water feature in the garden.

WETTSTEIN, Domonkos: FOLK-URBAN DECONSTRUCTION**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 34-37, DOI: 10.33268/Met.2019.2.5

PORTUSHOME GUEST HOUSE, KISDÖRGICSE, HUNGARY

ARCHITECT – BARNA KOVÁCS D.

Should Folklore dictate how an architect designs a building or not? Maybe it is time to deconstruct the idea that traditional techniques can only apply to certain building types or locations. This guest house combines contemporary ideas of comfort and spatial arrangement with traditional, regional, construction skills. The resulting building establishes a new, yet, recognisable typology without falling victim to sentimentality.

WESSELÉNYI-Garay, Andor: EMBROIDERED ARCHITECTURE**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 38-43, DOI: 10.33268/Met.2019.2.6

FAMILY HOME, NAGYKOVÁCSI, HUNGARY

ARCHITECT – SZABOLCS DIENES DLA

Modernism questioned the idea of architectural decoration by drawing comparisons to embroidered cushions. Now we live in an age where decoration, although not obviously functional, can be viewed as architectural. This new form of architectural embroidery or embellishment brings with it another sense of worth that reinforces ideas of architectural wealth through visual creativity. Patterned brickwork, stone walls and decorative finishes to metal sheet and concrete all work together to create an architectural entity.

WETTSTEIN, Domonkos: BALATON VILLA**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 44-47, DOI: 10.33268/Met.2019.2.7

VILLA AT LAKE BALATON, SIÓFOK, HUNGARY

ARCHITECT – MIHÁLY CSIKÓS

Traditionally homes found on the bank of Lake Balaton served as summer season only holiday destinations. Now, due to changes in transportation, work-life variations this location is now being sought for all year round living. The question being how to establish a home which serves equally well throughout the year, a more urban typology or a Mediterranean feel?

TARI, Gábor: CAPTIVATED BY WHITE**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 48-51, DOI: 10.33268/Met.2019.2.8

COLOUR AND ARCHITECTURE AN INTERNATIONAL COMPARISON

ARTICLE BY – Dr. GÁBOR TARI

The question of why so many buildings are finished in white render has been investigated by Dr Tari in order to assess why colour schemes in architecture seem to be limited. Naturally this research touches on the united subjects of form, colour and texture linked to social factors of wealth and building use types. Sadly the result of his work demonstrates that, although seemingly natural materials (brick, stone, wood) are thought of as being valid for construction, plaster renders usually end up being white or beige due to a lack of colour identity being recognised at an urban planning level. Meanwhile, once colours are used a sense of visual wealth is attained, although pastel tones are preferred.

MEDGYASSZAY, Péter: A „SUSTAINABLE HOUSE”**Citation:** *Metszet*, Vol 10, No 2 (2019), pp 52-55, DOI: 10.33268/Met.2019.2.8

REFURBISHMENT OF A LISTED DWELLING HOUSE

ARCHITECT – PÉTER MEDGYASSZAY

Ten years after the complete restoration of a listed dwelling house architect Péter Medgyasszay assess progress in terms of construction technology and environmental impact. Amongst his conclusions issues of problems regarding securing thermal insulation, waterproofing and thermal performance have been examined. From an energy point of view this project has been successful despite some technical problems. Current technologies, not available ten years ago, would also benefit this project type.